

ІНСТИТУЦІЙНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ, ПРОТИРІЧЧЯ ТА НЕДОЛІКИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНОПАРКІВ

М.Ю.Петрина

ІФНТУНГ, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, тел.(03422) 23557

e-mail: public@nung.edu.ua

Проведено аналіз інституційного забезпечення діяльності технологічних парків України. Виявлені недостатки, протиріччя в законодавстві та вказані шляхи їх усунення.

The analysis of institutional maintenance of technological parks' activity in Ukraine has been done. The drawbacks and contradictions in legislation have been revealed; the ways of their elimination have been selected.

Постановка проблеми загалом та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Перехід економіки України на інноваційну модель розвитку обумовлено в Посланні Президента України до Верховної Ради України „Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки” потребують проведення чіткої державної інноваційної політики. Мова тут йде перш за все про інституційне забезпечення розвитку інноваційної діяльності. Держава не вправі змусити підприємства впроваджувати інновації, однак вона може підтримати важливі напрямки науково-технічного розвитку за допомогою цілеспрямованих заходів, а саме: створення умов для існування і постійного розширення інноваційної діяльності шляхом прямої фінансової підтримки; стимулювання інноваційної продукції; створення венчурних інноваційних фондів, що користуються значними податковими пільгами та іншими шляхами. Відтак найважливішим принципом інноваційної політики держави має стати переорієнтація механізмів державного сприяння на створення конкурентного середовища та удосконалення нормативно-правової бази. У цьому випадку тільки держава здатна взяти на себе організаційну, економічну, фінансову і правову підтримку інноваційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інноваційну діяльність підприємств, зокрема діяльність технопаркових структур, в Україні регулюють понад сто нормативних актів. Їх аналіз та аналіз останніх досліджень і публікацій [1-6], зокрема праці Землякіна А., Ляха І. [2], Наумова Е. [3], Соловйова В. [4], Стогнія В. [5], вказують на деякі протиріччя в інституційному забезпеченні інноваційної діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Невиділеними залишаються можливість розвитку, протиріччя та недоліки в інституційному забезпеченні діяльності технопарків.

Формулювання цілей. Головною ціллю статті є виявлення протиріч, недоліків в інституційному забезпеченні діяльності технопарків та виявлення шляхів їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання інноваційної діяльності є винятковою прерогативою держави. Його основою є положення Конституції і закони України, укази і розпорядження Президента України, постанови й інші акти Верховної Ради, постанови і розпорядження Кабінету Міністрів, нормативно-правові акти центральних органів, місцевих державних адміністрацій і органів місцевого самоврядування. Система правового регулювання повинна охоплювати весь науково-дослідний та інноваційний цикли, забезпечувати захист прав інтелектуальної власності науковців, винахідників і суспільства, сприяти формуванню економічних умов для проведення НДДКР і широкого використання досягнень науки в промисловості [2].

На сьогодні інноваційна діяльність в Україні регламентується законами України "Про інноваційну діяльність", "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України", "Про наукову і науково-технічну експертизу", "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки", „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні”, "Про спеціальний режим інвестиційної і інноваційної діяльності технологічних парків", постановою Верховної Ради України „Про концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України”, постановою Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державної програми прогнозування науково-технічного та інноваційного розвитку на 2004-2006 роки” та рядом інших нормативних актів.

На сьогоднішній день законодавчу основу інноваційного розвитку в Україні можна розділити на 5 основних груп [4]:

1. Законодавчі акти, що регулюють різноманітні внутрішні економічні відносини та здійснення інноваційної діяльності в різноманітних сферах господарської, науково-технічної, інформаційної та інших видів діяльності.

2. Законодавчі акти, спрямовані на структурно-функціональне та екологічне забезпечення інноваційної діяльності.

3. Законодавчі акти, які визначають особливості здійснення інноваційної діяльності на окремих територіях і в економічних зонах.

4. Законодавчі акти, які визначають авторські і суміжні права та механізм інформаційного забезпечення в процесі інноваційної діяльності.

5. Законодавчі акти, що регулюють зовнішньоекономічні відносини.

В інституційному забезпеченні розвитку технопаркових структур першочергове значення мають питання фінансового забезпечення їх інноваційної діяльності. І тут виникають протиріччя між обсягами фінансування, закладеними у відповідних Законах України, та передбаченими у Законі про Державний бюджет. Так, в Законі України „Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності” закладений норматив фінансування науки на рівні не менше 1,7% від ВВП. Фактично ж цей закон не виконувався, про що свідчать дані Держкомстату України: на 2000 рік загальні витрати на наукові дослідження становили 1,14% від ВВП. Щороку Законом України „Про державний бюджет” накладався мораторій на статтю 34, яка зобов'язувала державу забезпечити згаданий рівень фінансування наукової та науково-технічної діяльності. На 2005 рік Законом України „Про наукову та науково-технічну діяльність” передбачались витрати на науку в розмірі 6970000 тис.грн. (1,7% ВВП), а законом про Державний бюджет – 1623100 тис.грн. коштів державного бюджету (0,4% ВВП) і 4979494,3 тис.грн. коштів МОНУ [7]. Щодо витрат на інноваційну діяльність, то законом „Про загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій” на 2005 рік передбачалась сума 424800 тис. грн., а Указом Президента України від 20 квітня 2004 року „Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави” – 384701,9 тис.грн. (10% від приватизації). Реально, в законі про Державний бюджет коштів зовсім не передбачалось. Загалом на 2005 рік в законі „Про державний бюджет” недофінансування науки становило 5346900 тис. грн., а інноваційної діяльності – 809509,9 тис. грн. [7]. Крім того, практично щорічно практикувалось недофінансування навіть тих сум, які виділялись.

В умовах недостатньої бюджетної підтримки інноваційної діяльності особливо важливе значення набуває стимулювання позабюджетного фінансування і головну роль в цьому відіграє банківська система. В той же час висока ціна кредитів робить їх малодоступними для широкого кола суб'єктів інноваційної діяльності. Вагомим позабюджетним джерелом фінансування могли б стати державні та комунальні спеціалізовані не банківські інноваційні фінансово-кредитні установи, створення яких передбачено Законом України „Про інноваційну діяльність”. Кошти Державної інноваційної фінансово-кредитної установи формуються за рахунок коштів Державного бюджету України, ви-

значених законом про Державний бюджет України на відповідний рік, залучених згідно з чинним законодавством вітчизняних та іноземних інвестицій юридичних та фізичних осіб, добровільних внесків юридичних та фізичних осіб, від власної чи спільної фінансово-господарської діяльності та інших джерел, не заборонених законодавством України. Однак тут виникають деякі протиріччя. Так, формування коштів за рахунок іноземних інвестицій суперечить Закону України „Про режим іноземного інвестування”, де вказується, що власність іноземних інвесторів в Україні не може бути націоналізована через відсутність у законодавстві відповідного механізму повернення інвестицій. Крім того, в законі про інноваційну діяльність вказано, що кошти від повернення виданих державною інноваційною фінансово-кредитною установою суб'єктам інноваційної діяльності кредитів за рахунок коштів Державного бюджету України зараховуються до спеціального фонду Державного бюджету України і використовуються для надання фінансової інноваційної підтримки, а це, в свою чергу, суперечить Бюджетному кодексу України, згідно з яким кредитування передбачає зобов'язання перед бюджетом щодо повернення відповідних коштів у бюджет у зазначений термін. Це призводить до застосування механізму стягнення заборгованості за рахунок майна боржника. Все це становить певні труднощі для їх повернення і вимагає створення відповідних правових умов для підтримки функціонування і розвитку державних інноваційних фінансово-кредитних установ.

Активними учасниками фінансування інноваційних процесів могли б стати промислово-фінансові групи, холдингові компанії тощо. Але організація цих схем фінансової підтримки й досі не налагоджена через відсутність механізмів їхнього створення, затверджених на відповідному державному рівні [1].

Не всі законодавчі акти на сьогодні працюють на повну силу. Для підтвердження цього зазначимо, наприклад, що в 2003-2004 роках було призупинено дію податкових та митних пільг, передбачених Законом України „Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків”. Відновлено їх було лише в кінці 2005 року.

Як виявилось, більшість із стратегічних пріоритетних напрямків інноваційної діяльності, визначених Законом України „Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні”, зорієнтовані на розвиток 3-го та 4-го технологічних укладів. Крім того, суттєва „всеохоплюваність” середньострокових пріоритетних напрямків інноваційної діяльності призводить до поглиблення диспропорції розвитку економіки і до подальшої її орієнтації на функціонування в 3-му та 4-му технологічному укладі [5], в той час як перехід економіки на інноваційну модель розвитку можливий лише при розвитку 5-го та 6-го укладів. Така ситуація викликає необхідність уточнення вказаних пріоритетів з метою їх конкретизації та визна-

чення таких напрямків інноваційного розвитку, які будуть відповідати завданням розвитку високоукладної економіки.

Стимулюванню розвитку інноваційної діяльності має сприяти і комерціалізація науково-технічних досліджень та розробок, яку поки що неможливо реалізувати через відсутність законодавчого врегулювання механізму трансферу технологій. Головною перешкодою розвитку трансферу технологій на даний час виступають неврегульовані питання щодо експорту та імпорту високотехнологічної продукції, відсутність законодавчо встановлених стимулів, які б заохочували до розробки пріоритетних технологій та їхнього впровадження у виробництво, брак коштів для захисту майнових прав на технології та їхні об'єкти, що в сумі формує високий ступінь ризику таких операцій [1]. З метою вирішення зазначених проблем розроблено проект закону про державне регулювання діяльності в сфері трансферу технологій, який поданий до затвердження ще 19 лютого 2004 року і вже довгий час обговорюється у Верховній Раді. Прийняття цього закону дасть змогу визначити форми стимулювання процесу трансферу технологій для економічного і соціального розвитку України, припинить несанкціоноване використання об'єктів інтелектуальної власності, неконтрольовану передачу вітчизняних результатів науково-технічної діяльності за межі України, створить перешкоди для проникнення на Україну морально застарілих технологій і неліквідної продукції, а також сприятиме поглибленню інтеграції України в загальноєвропейський науково-технологічний простір.

Всупереч прийнятим законам у сфері інноваційної діяльності в переважній більшості регіонів досі не ухвалені, а подекуди навіть не розроблені середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності регіонального рівня, згідно з якими мають виконуватися регіональні інноваційні програми та проекти. Активізація процесу значною мірою залежить як від ініціативи органів місцевої влади, так і від самих підприємств [6], в тому числі і технопаркових структур.

На жаль, вузька направленість спеціального законодавства України щодо технопарків впливає на розвиток відповідної загальної нормативної бази не в кращу сторону. Для підтвердження цього достатньо згадати постанову Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 року №1082, якою внесені зміни до деяких попередніх постанов, в тому числі і в „Положення про порядок створення і функціонування технопарків і інноваційних структур інших типів”. До позитивних зрушень слід тут віднести удосконалення порядку розгляду і затвердження пріоритетних інноваційних напрямків їх діяльності, скорочення терміну розгляду проектів і інших матеріалів, уточнення особливостей сплати технопарками податків та митного збору [5]. Однак деякі зміни можуть негативно чи просто неоднозначно вплинути на розвиток технопарків. До них відносяться такі.

По-перше, виключення із числа можливих організаторів інноваційних структур фізичних осіб. Ця норма обмежує участь в інноваційному процесі окремих осіб, які мають бажання і можливості сприяти створенню інноваційної структури шляхом фінансового вкладу або шляхом вкладу своєї інтелектуальної власності. В той же час, ті підприємства, які мають в складі своїх засновників фізичних осіб, втрачають можливість отримати статус інноваційної структури. Виникає жорстка проблема розмежування понять „інноваційне підприємство” та „інноваційна структура”.

По-друге, уточнення, що створення інноваційної структури на основі договору про сумісну діяльність не потребує створення юридичної особи чи об'єднання вкладів учасників. А це значно ускладнює розвиток інноваційних структур та їх управління, оскільки фактично звільняє відповідний орган господарського управління і розвитку від юридичної, а отже і матеріальної та фінансової відповідальності.

По-третє, виключення технопарку з складу учасників інноваційної структури, що підтримують її діяльність своїми вкладками. Це викликає необґрунтоване надання технопарку виключно господарського статусу, що виводить його з зони дії вітчизняного господарського права.

Крім того, при порівнянні основних положень закону про технопарки та концепції інноваційного розвитку виявилось, що вони є недостатньо узгодженими [4]. Якщо закон про технопарки закріплює практику створення елітних інноваційних структур, направлених на виконання масштабних інноваційних проектів, причому для легалізації кожного з них вимагається рішення Уряду, то концепція закріплює сприяння розвитку малого та середнього підприємництва в інноваційній сфері, в тому числі шляхом підтримки діяльності територіальних інноваційних структур. В результаті виник паралельний рух до створення сучасної інноваційної інфраструктури. У зв'язку з цим необхідним є узгодження підходів до розвитку законодавчого забезпечення інноваційної сфери України, визначивши головним чинником актуальність залучення до інноваційної діяльності конкретних підприємств.

Для вирішення цих та інших проблем необхідною є ефективна структура управління інноваційною діяльністю, яка на сьогодні в Україні не існує. Тому, доцільним було би створення єдиного органу управління, що здатний вирішувати питання використання бюджетних коштів; контролю за ефективністю використання програм, проектів та їх фінансового забезпечення; використання результатів затверджених науково-дослідних робіт у виробництві та ін. [2]. В нашій країні доцільним є створення Державного комітету з питань науки та інноваційної політики.

Аналіз нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності економічно розвинутих країн вказує на те, що основними тенденціями в розвитку їх законодавства є:

– формування правової основи міжнародного трансферу технологій;

– децентралізація патентно-ліцензійної діяльності, розширення прав федеральних лабораторій на інтелектуальну власність, отриману за рахунок коштів федерального бюджету;

– захист національних інтересів і забезпечення сприятливих умов для використання досягнень науки і техніки у виробництві, включаючи створення необхідних стимулів, що охоплюють наукові дослідження і розробки в приватному секторі, а також заходи державної підтримки і розвитку малого інноваційного підприємництва;

– регулювання умов комерціалізації і передачі технологій з воєнного в громадський, з громадського в приватний сектори економіки [3].

Так, законодавчі акти США, пов'язані з інноваційною діяльністю та розвитком національної інноваційної системи, охоплюють практично всю сукупність економічних регуляторів, включаючи фінансові, антимонопольні, податкові, митні та інші механізми. Нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності Англії, Франції, Німеччини, Японії та інших країн також активно розвивається. Порівняно з цими країнами можна стверджувати, що нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності України помітно відстає в своєму розвитку від вимог часу. Прийняті законодавчі та нормативно-правові акти мають суттєві недоліки:

– не забезпечені необхідні умови для стимулювання інноваційної діяльності, комерціалізації технологій, створення національних інноваційних систем, розвитку малого інноваційного підприємництва;

– не розроблені необхідні умови розвитку венчурного бізнесу;

– не врегульовані права використання інтелектуальної власності і результатів наукової діяльності, отриманих за рахунок державного бюджету, місцевих та обласних бюджетів, а це, в свою чергу, порушує баланс інтересів розробників і споживачів науково-технічної продукції, гальмує процеси комерціалізації технологій;

– не розроблена необхідна нормативно-правова база, що регулює специфічні договірні відносини, пов'язані з розробкою і поставкою науково-технічної продукції, в тому числі для державних потреб, умови укладання ліцензійних договорів, договорів на проведення сумісних досліджень і розробок (науково-технічне співробітництво, науково-виробнича кооперація) та ін.;

– не забезпечене правове регулювання використання науково-технічної інформації, включаючи захист авторського права на неопубліковані науково-дослідні результати (науково-дослідні звіти, науково-технічна документація), а також науково-технічну інформацію, що поширюється через глобальну мережу Інтернет;

– не розроблена відповідним чином система бухгалтерського обліку і зарахування на баланс об'єктів інтелектуальної власності, не розвинута статистична звітність в області інноваційної діяльності;

– не забезпечені на належному рівні заходи податкового стимулювання, антимонопольного, митного та фінансового контролю і технічного регулювання інноваційної діяльності;

– не узгоджена правова термінологія, що призводить до невідповідності нормативних актів і неоднозначності трактування окремих положень законодавства в правовому середовищі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна зробити висновок про необхідність прийняття певних заходів щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності, без яких неможливою є її активізація, а це призводить до гальмування процесу переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку. Ці заходи мають бути спрямовані на вирішення таких основних завдань:

– створення єдиного органу управління та спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності інноваційною діяльністю в Україні для усунення „багатовладдя”;

– створення правових умов для підтримки функціонування і розвитку мережі державних і комунальних небанківських інноваційних фінансово-кредитних установ;

– створення правових умов для регулювання технологічного трансферу на національному та міжнародному рівнях та запобіганню неконтрольованій передачі науково-технічних досліджень за кордон (прийняття Закону України „Про трансфер технологій” та „Про охорону державних науково-технічних таємниць”);

– узгодження підходів до розвитку законодавчого забезпечення інноваційної сфери в Україні;

– запровадження державного замовлення на інноваційну продукцію, що створюється за пріоритетними інноваційними проектами;

– запровадження системи страхування інвестування інноваційних процесів та надання інноваційних позик;

– створення та запровадження механізму кон'юнктурних досліджень попиту на науково-технологічну та інноваційну продукцію та створення регіональної мережі науково-технічної та інноваційної інформації;

– розроблення та введення в дію програм інноваційного розвитку регіонів з їхнім поточним коригуванням з залученням коштів місцевих бюджетів;

– забезпечити фінансування науки хоча б на законодавчо встановленому на рівні не менше 1,7% від ВВП;

– уточнення пріоритетів інноваційного розвитку з метою їх конкретизації та визначення таких його напрямків, які будуть відповідати завданням розвитку високоукладної економіки.

Література

1. Балянська Є.В. Передумови створення інноваційної моделі розвитку економіки України // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – №10(40). – С.127-134.
2. Землякін А., Лях І. Науково-правові основи регулювання інноваційної діяльності в Україні // Регіональна економіка. – 2003. – №4. – С.28-35.
3. Наумов Е.А. Совершенствование нормативно-правового обеспечения инновационной деятельности // Инновации. – 2004. – №6(73). – С. 55-59.
4. Соловьев В.П. Современные тенденции формирования инновационного законодательства на Украине // Инновации. – 2004. – №9(76). – С.15-19.
5. Стогний В.С. Условия развития инновационной деятельности на Украине // Инновации. – 2004. – №9(79). – С.8-11.
6. Федулова Л.І. Інноваційний менеджмент в Україні: проблеми та шляхи формування // Економіст. – 2002. – №2. – С.52-54.
7. Фінансування науково-технічної сфери України з Державного бюджету на 2005 рік // Наука та інновації. – 2005. – №2. – С.13.

УДК 519.868:622.323

ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРОКУ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ СВЕРДЛОВИН

С.А.Побігун, С.В.Хома

ІФНТУНГ, 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, тел.(03422) 45098
e-mail: fer@nung.edu.ua

Рассматривается актуальный вопрос необходимости усовершенствования порядка начисления амортизационных расходов нефтяных и газовых скважин на основе экономико-математического моделирования эффективного срока использования скважин. Предложено устанавливать размер амортизационных отчислений пропорционально интенсивности использования скважин

The actual question of necessity of improvement of order of extra charge of depreciation charges of oil and gas mining holes on the basis of economic-mathematical design of effective term of the use of mining holes is lighted in the article. It is suggested to set the size of depreciation deductions proportionally of intensity of the use of mining holes.

Необхідною умовою ефективного функціонування підприємств у ринковому середовищі є проведення дієздатної грошово-кредитної, бюджетно-податкової та амортизаційної політики. Специфічний характер умов виробництва на підприємствах нафтогазовидобувної промисловості зумовлює ряд особливостей у побудові державної амортизаційної політики для основних засобів цієї галузі.

В більшості випадків ефективний строк використання об'єктів основних засобів, який повинен наближено відповідати амортизаційному періоду, залежить від фізичного та морального зносу. Проте строк служби, протягом якого окремі об'єкти основних засобів видобувної промисловості зазнають впливу фізичного зносу, не можна назвати ефективним, оскільки повний фізичний знос таких активів (мова йде про свердловини) зумовлений не їх фізичним спрацюванням, а строком розробки нафтових і газових родовищ.

“Положенням про порядок нарахування амортизації основних фондів у народному господарстві” від 22.10.1990 р. було передбачено пряmlinійний метод нарахування амортизаційних відрахувань свердловин за нормами амортизації, розрахованими за принципом визначення строку експлуатації свердловин залежно від їх

фізичного зносу протягом 15 років для нафтових свердловин та 12 років для газових свердловин. Недоліком такого порядку нарахування амортизаційних відрахувань свердловин було те, що такий порядок не враховує специфіку видобувної промисловості, яка полягає в особливостях технології видобування нафти і газу. Саме ця специфіка була закладена в основу змін норм нарахування амортизаційних відрахувань свердловин, внесених Законом України “Про оподаткування прибутку підприємств” у 1997 р. Згідно з даним законом, списання вартості нафтових і газових свердловин проводилося залежно від обсягу видобутку нафти і газу. Проте цей метод не завжди дає змогу досягти відповідності між сумами нарахованої амортизації і фактично понесеними витратами на розвідку та облаштування родовищ, свердловин. Як показала практика, такий метод амортизації свердловин важко застосувати. Тому більшістю нафтогазових видобувних управлінь було прийнято рішення – амортизаційні відрахування свердловин, класифікованих як споруди, нараховувати за порядком, встановленим для першої групи основних засобів.

З 1 січня 2002 року згідно зі змінами до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 20 вересня 2001 року [7],